

Saatesõna emakeelesamba konkursile

MAKEEL on saanud meid põlvest ürgimänana. Esimest korda eestlane teda emaihus, viimast kuuleb sülla sügavusel maa Tema saatel tuleme emaihus ja mustume isamaa mulda. Meie ring täis, kuid meie rahvas ja keel ayad. Kui meie emakeelele oleks oleks ta rukkilillesinine.

on olnud kollet, kaevu ja lauta ndava jalgraja põrmus, alanud ajavaimuna rehetoa pimedikus, nund hommikuses kastepees, kõ nud vikaiteras, sahisenu laudil vates heintes. Mahe nagu samet du ja Hämariku salakohtumiste t. Mehe ja naise suhetes põhja- telt kidur ja kasin, koja ja soo jät- tisel endastmõistetav. Kohanimed u kinnistähed põliskodu üle. Lae- tuga koos on ta imbunud varava- amblasse ning seisnud valvel ta- ja piirikupitsatel: SIIN ON U KOJA PIIR! Ta on kodustatud kuna pidanud salapesi ning ol- rahva hirmuaegade vaikus. tu muhe, mures ka kosutav, pikk elukõis, ja sitke nagu elamise Ta on oma rahva nabaväät.

tte kõik meist ei ole määratud kandma, enamik ikka pruukima. n ainus, mis pruukimisel ei kulu katke, küll aga kosub, kogub ja ri- ub. Kua ei jõudnud ta pärga- lile ega kroonikatesse, harkadra n tema tulnud ja viimastotsa kom- ris koostatud murdesõnastikku

salvestatud. Ja ikka on teda kõrvale vähe ja ikka on temal valus.

Idast puhunud tuuled on ta päsmajanud, kadakasakslus omil päevil peenendanud, võõrsõnad muistseid väsinud sõnamalevtasi hoolimatult rivist välja tõuganud, unitaarriigi ametipaberid põhjamaise, looduslähedase ja selgele loogikale toetuva maailmapildi sootuks röövinud. Kua peab ta võõrsilgi vastu? Ometi on emakeel visaminimpõlvede nõrkusest. Liiviküla valgepäised poisid-tüdrukud sosistavad Siberis pärast sajandiringigi isekeskis võru keeles. Sosistavad siis, kui õpetaja ei kuule, sest õpetajal ei ole emakeelt. Õpetajal on tugevama keel.

Emakeele häbenemisega lakkab rahvus olemast. Isamaa kõrvale on tema kõige kallim vara. Kui kaotatakse üks, kaotatakse ka teine: ajalugu on seda kurba tõde tuhandeid kordi praktikas näidanud. Ainult unitaarriigi hävitavatest ideedest läbiimbunud kodutud-kojatud ei taha seda tunnistada. Emakeel on sideaine, peresülg, mis hoiab rahvuse elutervena koos. Justkui kaasasündinud religioon kannab ta kõige suuremat moraalset õigust. Meie oma on tasase maa keel, soome-ugri puu oksake, aga ta on kõlanud Kaukasuse lumemägede vahelistes orgudes, stepis, Jaapani mere ääres, vase- ja kullakaevanduste orjuses, kõikidel mandritel ja maailma-meredel, ka pilvelõhkujate 110. korru-

sel. Ta on jäädvustatud Jeruusalemmas templi seinale, kuid mitte veel kodumaal. Tehkem siis seda!

Südamel, keelel ja selgroos on tema siis, kui sirutamise aeg käes. Ja seegi aeg on kätte tulnud. Ja kätte tulnu on meie elu uuesti kibedalt peenendama sundinud — ka sellepärast tõtakem püstitama Emakeelesammas!

Regivärsist moodsa luuleni, Kristjan Jaagust... Jaak Põldmäeni. Kadriinaga ja eesti kirjakeele algusega seotud kirikuõpetajatest Heinrich Stahlst, Reiner Brocmannist jt. tänase Illar Hallasteni ning tema seitsmest lapsest viimaseni — Peeter-Paulini, kes rääkima õpib. Kõikehõlmav reostus on jõudnud Kadrina kaevudesse, aga emakeel on siin selge nagu allikavesi. Siinkandis võib aduda Kreutzwaldi varast lapsepõlve ja raugaea nukrust jaama perroonil, jorjenite vahelt on kuulda Põldmäede kultuuridünastia suvejutte...

Tammsaare päeviks saavutas maa-keel täisväärtuse. Oleme kahe suure poliitilise surve ja hõlastamatu keele-rulli — saksa ja vene — vahel ometi jonnakalt omakeelseks jäänud. Emakeel on olnud meie ainukeseks uhkuse ja lootuse lätteks. Tänaseks on matsikeel tõestanud maailmale oma luule ja proosa kõrgtaset. Selles keeles kõlab teha teadust, õppida rahvusülil-koolis, ajada riigiasju. Selles keeles pajatavad parlamendi spikerid ja külaeid. Võõrsil on tema umbrohuvi-

sa; kodus on tema olnud sageli kaitsetu. Õnneks on olnud läbi aegade mainekaid keelemehi — Wiedemannist, Veskest, Saarestest tänase emakeele aednikeni. Au nendelegi!

Kristjan Jaak: Kas siis selle maa keel / Laulutules ei või / Taevani tõustes üles! Igavikku omale otsida? Tartu Toomelt vaatab tema Kadrina poole, rännutokk käes... Miks ei võiks siis selle maa keel kivvi raiutud muusikana seal sinitaevasse tõusta? Oleme väikesed, ratsamonumentidest ei pea, meie rajame Emakeelesamba. Toe kinnituseks ellujäänud väikele keelele, mis vaid väheste seas suutis N. Liidus iseennast säilitada, kui kümned teised genotsiiditules koos rahvaga tuhastusid.

Vahukummist oli vahepeal tähti kergetem välja lõigata, kui neid kivvi raiuda. Meie keel ei ole olnud kunagi ilutsemiseks, vaid elamiseks, olemiseks, jäämiseks. EMAKEEL ON VERE MANIFEST. Sellepärast püstitame meie temale väärrika ausamba. Ka täna saavad veel sündimata eestlased emaihus aimu keelest, mida nad ilmakodanikena vabal isamaal rääkima hakkavad. Püstitagem nendegi nimel see samm, olgu ta väikese rahva vaimusfääri ainukordne materjali-seerumise viis. Saagu Kadrina Emakeelesambast meiekeelsele rahvale kindel nabanõör!

KALJU SAABER